

ידיעות במשפט בישראל

הכין המכון למחקרי חקיקה ומשפט השוואתי *

אתיקה מקצועית של עורכי-דין

איסור פרסומת

מתן ייעוץ, או שירותים משפטיים התורגים מייעוץ גרידא, לחברי ארגון במסגרת הסכם בין עורך-הדין לבין הארגון לפיו משולם שכר עורך-הדין על-ידי האחרון, אין בו משום עבירה על כללי האתיקה של המקצוע ואפילו אם במכתב ההפנייה נקב שמו של עורך-הדין. ואולם, אם מכתב ההפנייה מכוון לקראת מטרה נוספת, לאמור, יצירת היכרות עם עורך-הדין לשם מתן שירותים משפטיים לפונה אליו מחוץ למסגרת ההסדר עם הארגון, מהווה המכתב הפרה של האיסור לפרסום עצמי שנקבע בסעיף 55 לחוק לשכת עורכי הדין, תשכ"א, וכן הפרת סעיף 7(2) לכללי לשכת עורכי הדין (אתיקה מקצועית), תשכ"ו—1966, האוסר על עורך-דין לפרסם את כתובת משרדו.

על"ע 12/71 הוועד המחוזי של לשכת-עורכי-הדין בתל-אביב—יפו נ. פלג, כ"ו פד"י (1), 185.

דיני אישים ומשפחה

תום לב בכריכת מזונות בתביעת גירושין

בשני פסקי-דין גידוגה שאלת טיב תום הלב הדרוש לשם הקניית סמכות לבית הדין הרבני על-ידי כריכת עניין מזונות בתביעת גירושין לפי סעיף 3 לחוק שיפוט בתי-דין רבניים, תשי"ג—1953.

במקרה האחד תבע הבעל שלום-בית ורק בדלית ברירה, אם יתברר כי אין אפשרות להשיג שלום-בית, תבע גירושין. גם לא נקב הבעל בסכום המזונות שהוא מוכן לשלם. בית-המשפט פסק, ברוב דעות, כי כריכה כזאת ממלאה את דרישת תום הלב ומקנה שיפוט יחודי לבית הדין הרבני. בדעת מיעוט גרס השופט ח. כהן כי הכריכה לא היתה כנה אלא לשם שלילת זכות הברירה שהוקנתה לאשה בחוק הנ"ל לבחור לה את מקום השיפוט. השופט מסתמך על הלכת שרגאי (בר"ע 120/69, כ"ג פד"י (2), 171) בה נקבע שכאשר תביעת הגירושין היא מותנית, מסיקים שמטרת כריכת עניין המזונות אינה אלא שלילת סמכות בית-המשפט המחוזי וזכות הברירה בידי האשה התובעת מזונות.

ע"א 666/70 שלום נ. שלום, כ"ה פד"י (1), 701.

* עורך: מר ר. יובל. השתתפו בהכנת החומר: מר ע. אוזבל, גבי ר. קנאי וגבי א. שוהם.

במקרה אחר כבר תובע גירושין כחבותו לשלם מזונות, אך נקב בסכום המזונות הראוי למקרה שכפירתו בחבות חידחה.

בית-המשפט דן בשאלת כנות הכריכה וקובע כי שאלה עובדתית זו תיבחן על-פי נסיבותיו של המקרה, מניסוח כתב התביעה, ומאופן כריכת עניין המזונות בפני בית הדין הרבני.

ע"א 181/71 לריאה נ. לריאה, כ"ה פד"י (1), 757.

מיהו יהודי

בית-המשפט הגבוה לצדק דחה עתירתו של אב לילד שלגביו לא נתמלאו יסודות הגדרת "יהודי" בסעיף 4(ב) לחוק השבות, תש"י-1950 — החלה גם על חוק מרשם האוכלוסין, תשכ"ה-1965 — לרשום את בנו כבן הלאום ה"עברי". בית המשפט קבע כי "להלכה ולמעשה אין הבדל בין הלאום היהודי והלאום העברי" ובהיות ולפי החוק לא ניתן לרשום את הילד כיהודי, כי לא נולד לאם יהודיה, אף לא גוייר, עומדת אי אפשרות זו למכשול באותה מידה בפני רישומו כ"עברי".

בג"צ 18/72 שלים נ. ישר הפנים, כ"ו פד"י (1), 334.

ראה: ש. מירון, "התוצאות המשפטיות של המונח 'יהודי' בחוקי השבות והמרשם", דיני ישראל, כרך ב', עמ' 197.

במקרה אחר נדחתה בקשה לפסק-דין הצהרתי לפיו משתייך המבקש ללאום הישראלי ולא עוד ללאום היהודי כרישומו הנוכחי לפי חוק מרשם האוכלוסין, תשכ"ה-1965.

הנשיא אגרוט מנמק החלטתו בכך שהמערער לא הצליח להוכיח את עצם קיומו של הלאום הישראלי, אליו לטענתו הוא משתייך, לצדו ובמובחן מן הלאום היהודי. מש- נכשל בהוכחת קיומו האובייקטיבי של מושא השתייכותו, גם לא יוכל להיעזר במבחן הסובייקטיבי לקביעת ההשתייכות הלאומית שנקבע בהחלטת הרוב בעניין שלים (בג"צ 58/68, כ"ג פד"י (2), 477).

עוד קובע הנשיא כי עקרון הופש ההגדרה אינו חל על "רסיסי עם" המבקשים להפרד מגוף אומתם, וכן כי יש לייחס למחוקק חוק מרשם האוכלוסין את הכוונה של דהיית כל נסיון להוכיח את היווצרותו של לאום ישראלי בדרך של פילוג הלאום היהודי.

בפסק-דינו הנפרד קובע השופט י. כהן כי כתוצאה מתיקון חוק מרשם האוכלוסין על- ידי התיקון לחוק השבות משנת תש"ל, לא יוכל אדם שתנאי הגדרת "יהודי" מתמלאים לגביו להימנע מרישומו כיהודי.

ע"א 630/70 ממרין נ. מדינת ישראל, כ"ו פד"י (1), 197.

נישואין פרטיים

כהן וגרושה שנישאו זל"ז בנישואין פרטיים, פנו לבית הדין הרבני בבקשה להצהיר על המעמד האישי אותו רכשו על-ידי נישואיהם. בפסק-דינו של בית הדין נקבע, בין השאר, כי כל אחד מבני הזוג אסור להינשא לאחר. כפי שנקבע בפרשת רודניצקי (בג"צ 51/69, כ"ד פד"י (1), 704), די בקביעה זו לחייב את פקיד הרישום לרשום כנשואים. אלא שבית הדין הוסיף וקבע כי אין באיסור הנישואין משום מתן מעמד כלשהו "ואין לכן לרשום אותם כנשואים".

בית המשפט הגבוה לצדק פסק כי בהוספת פיסקה זו לא נוצרה כל מניעה בפני

יריעות במשפט בישראל

רישומם של בני הזוג כנשואים. את הקביעה האמורה בפיסקה יש לראות כהבעת דעה הלכתית גרידא ולא כצו המופנה אל רשויות הרישום, דבר שבית הדין הרבני אינו מוסמך לעשותו.

בג"צ 275/71 כהן נ. בית הדין הרבני, כ"ו פד"י (1), 227.

סמכות בית הדין הרבני

חלותו של חוק שיפוט בתי-דין רבניים (נישואין וגירושין), תשי"ג—1953, על מי שהוא יהודי לפי ההלכה אך מחוסר דת לפי הכרתו, ותקפו לאור הזכות הקונסטיטוציונית לחופש המצפון, נבחנו על-ידי בית המשפט העליון ביטבתו בהרכב של חמישה שופטים.

שני זוגות שנישאו בנישואין אזרחיים פנו לבמ"ש מחוזי בתביעה לפסק-דין המצהיר על מעמדם האישי, בטענם כי לבית הדין הרבני אין סמכות לדון בעניינם בשל היותם מחוסרי אמונה דתית על-פי הכרתם. עוד טענו כי במידה וחוק שיפוט בתי-דין רבניים מתמר לחול עליהם, הרי שסותר הוא את הזכות הקונסטיטוציונית לחופש המצפון ובית המשפט, לכן, לא צריך לתת לו תוקף.

טענות הארבעה נדחו. "יהודי" בחוק שיפוט בתי-דין רבניים משמעותו יהודי על-פי דינו המהותי של בית-דין זה, והיינו, ההלכה. באשר לטענת הפגיעה בחופש המצפון, סעיף 83 לדבר המלך במועצה 1922 כפוף לחוקי הכנסת ולא להיפך ואילו הכרזת העצמאות עליה הסתמכו אינה עומדת בפני הוראתו המפורשת של המחוקק. השופט עציוני בפסק-דינו הנפרד, מטעים כי מבחינת ההלכה לא היה כל מכשול בדרכם של המערערים להינשא כדמו"י ועמדתם המצפונית אינה שקולה כנגד האינטרס הציבורי שבמניעת נישואין פרטיים.

ע"א 450/70 רוגוזינסקי נ. מדינת ישראל, כ"ו פד"י (1), 129.

גביית חוב מזונות

כדי להקל ולהבטיח גביית חוב מזונות, יוכל זוכה לפי פסק-דין למזונות לקבל את הסכומים בהם זכה מאת המוסד לביטוח לאומי. כנגד זאת תהיה למוסד זכות לגבות את סכומי הפסק מאת החייב בהליכי הוצאה לפועל כאילו ניתן פסק הדין לזכותו. המוסד גם זכאי לקזוז כנגד סכום הפסק כל סכום שהוא חב לחייב לפי כל דין.

חוק המזונות (הבטחת תשלום), תשל"ב—1972, סה"ח 654, תשל"ב, עמ' 87.

דיני בוררות

פסיקת ריבית

האם מוסמך בית המשפט, במסגרת בקשה לאישור פסק בוררות על-פי סעיף 23 לחוק הבוררות, תשכ"ח—1968, לפסוק ריבית על סכום הפסק מיום הגשת הבקשה לאישור ואילך? על שאלה זו השיב בית המשפט העליון בחיוב. השופט ברגוזן מצביע על חוק פסיקת ריבית, תשכ"א—1961, כמקור הסמכות ל⁴ בית המשפט ומטעים כי סמכות זו איננה עומדת בסתירה לסמכותו המקבילה של הבורר עצמו להשלים את פסק דינו על-ידי הוספת "הוראה בדבר תשלום ריבית", סמכות המסורה לו בסעיף 22 לחוק

הבוררות הנ"ל. שתי הסמוכיות, קובע השופט, מתיישבות זו עם זו: סמכות הבורר מתייחסת בעיקר לתקופה שחלפה מראשית הליכי הבוררות עד למתן פסק-הבוררות ואילו סמכות בית המשפט נוגעת לתקופה שמתחילה עם יום הגשת הבקשה לבית המשפט לאישור פסק-הבוררות.

בר"ע 17/72 בית הספר התיכון שליך האוניברסיטה העברית בירושלים נ. קוניק, כ"ו פד"י (1), 326.

דיני ביטוח

השבה ביחסים שבין מבטח לנוהג ברשות המבוטח

לפי סעיף 9 לפקודת ביטוח כלי רכב של מנוע (סיכוני צד שלישי), 1947 (לפי נוסחה המקורית), אין שומעים, בתביעת פיצויים של ניזק בתאונת דרכים כלפי חברת הביטוח, לטענתה של חברת הביטוח כי יש לה — על-פי הפוליסה — הגנה מפני תביעת המבוטח בגין אותו מקרה. אבל בסיפא של סעיף 9 הנ"ל, הודגש כי אין בהוראות הסעיף כדי לשלול מחברת הביטוח את היכולת להתנות בפוליסה שהמבוטח ישיב לה סכומים אותם נאלצה לשלם לניזק עקב דין זה.

האם חלה תניית ההשבה גם על מוזק שאינו המבוטח עצמו אלא מי שנוהג ברשותו וככזה מכוסה על-ידי הפוליסה? לכאורה אי אפשר להחיל עליו את הוראות החוזה שלו לא היה צד.

בית המשפט העליון דן בשאלה ומצביע על שתי סיטואציות בהן עשויה הבעיה להתעורר: האחת, כאשר המזיק שנהג ברשות המבוטח תובע פיצויים מחברת הביטוח לאחר ששילם הוא לניזק. במקרה כזה תביעתו הסטטוטורית (לפי סעיף 6(2) לפקודה) היא מכוח הפוליסה ורואים אותו, לכן, כמאמץ את תנאיה. במקרה השני חברת הביטוח, שנתבעת על-ידי המזיק ישירות, היא הפונה אל המזיק. לכן אין, כמובן, לראותו כמאמץ את תנאי הפוליסה. אף-על-פי-כן פוסק בית המשפט כי גם במקרה זה זכאית חברת הביטוח להשבה וזאת לפי עילה שבעשיית עושה ולא במשפט. המזיק נושא באחריות כלפי הניזק על הנזק שנגרם לו והביטוח אינו מסיר מעליו אחריות זו. על מנת להיטיב עם הניזק ולמנוע את האפשרות שלא יפוצה בגין הנזק שנגרם לו עקב אי יכולת הפרעון של המזיק, מאלץ החוק את חברת הביטוח לפרוע לניזק את תובו כולו, אך אין "אילוץ דין" זה פורע את תובו של המזיק והוא חייב בהשבה לחברת הביטוח. מכיוון שההשבה הינה מכוח דין, אין מקום לטענת המזיק כי לא ידע את תנאי הפוליסה.

ע"א 195/71 החברה הלאומית לביטוח ולאחריות בע"מ נ. פחר, כ"ו פד"י (1), 180.

מקרה דומה נפסק על יסוד סעיף 12 לפקודת ביטוח כלי רכב של מנוע הנ"ל, הקובע את אי נפקותן של הוראות הפוליסה המצמצמות את הביטוח בעניינים מסויימים. גם בסעיף זה מצויה הוראה לפיה ברור כי איסור צמצום האחריות מיועד לשמירת עניינו של הניזק ואילו ביחסים שבין המכוסה על-ידי הפוליסה ובין חברת הביטוח יש זכות השבה לאחרונה כלפי הראשון על סכומים שנאלצה לשלם מכוח סעיף זה. זכות זו להשבה עומדת לחברה לא רק ביחסיה עם המבוטח אלא אף עם הנוהג מטעמו ובהיותה על-פי החוק, אין נפקא מינה אם ידע המכוסה על-ידי הפוליסה את הוראותיה אם לאו.

ידיעות במשפט בישראל

יצויין כי בעוד שהוראת ההשבה שבסעיף 12 לפקודה הג"ל, מתייחסת, על-פי לשונה, אל כל אדם המכוסה על-ידי הפוליסה הרי שסעיף 9 סיפא דן ביחסים שבין המבוטח והמבוטח בלבד.

ע"א 39/71 "יצורי" חברה לביטוח בע"מ נ. זוסונג, כ"ו פד"י (1), 190.

דיני חברות

עיסוקת חברה לאחר תחילת פירוקה

הכלל הוא כי בפירוק עסקיה של חברה על-ידי בית המשפט בטלה כל דיספוזיציה בנכסי החברה שנעשתה לאחר תחילת הפירוק. כלל זה נקבע בסעיף 218(2) לפקודת החברות אך הסעיף גותן לבית המשפט שיקול דעת לקיים דיספוזיציה כזו. בשאלה מתי יפעיל בית המשפט את סמכותו זו ויאשר את העיסקה דן בית המשפט העליון וקבע כי השיקול העיקרי הוא המטרה לשמה נעשתה ההעברה. אם נעשתה בתום לב, כלומר בלא ידיעה על כך שבפני בית המשפט כבר מונחת אותה עת בקשה לפירוק החברה (מועד הגשת הבקשה לפירוק הוא, נקבע בסעיף 153(1) לפקודה, מועד תחילת הפירוק), ואם המטרה היתה לאפשר את המשך הפעילות העיסוקית של החברה, יאשר בית המשפט את העיסקה. ע"א 571/70 המפרקים של ניכס כץ קבלנים כלליים בע"מ נ. אוצר הקבלנים בע"מ, כ"ו פד"י (1), 60.

דיני חוזים

פירוש חוזה

בחוזה אמרגנות נקבע כי האמרגן "יקדים" לתיאטרון סכום כסף והוא יחזור לו מרווחי התיאטרון. דבר לא נאמר בחוזה למקרה שהתיאטרון לא ישא רווחים ומשאכן הסתיימה העיסקה בלא רווח, סירב התיאטרון לשלם לאמרגן, בטענה, כי לפי פירושו הנכון של החוזה, מותנה פרעון המקדמה ברווחיות התיאטרון, והוא על כן פטור מלפרעה. בית המשפט העליון קבע כי העיסקה היתה במהותה הלוואה ועל כן יש לקרוא בחוזה תנאי מכללא אשר "טבוע במהותה של העיסקה" לפיו יש לפרעה. מ"מ הנשיא (זוסמן), בדעת מיעוט, סבר כי אפילו יש לראות את המקדמה כהלוואה, משנמנעו הצדדים לקבוע אופן פרעונה במקרה שלא יהיו רווחים, לא יעשה זאת עבורם בית המשפט. כזאת יעשה בית המשפט רק במקרים שהעיסקה כלשונה הינה חסרת תכלית מסחרית.

ע"א 131/71 במאייר נ. תיאטרון קומדיה, כ"ה פד"י (2), 744.

דיני נזיקין

טענת כוח עליון

בית המשפט העליון דן לראשונה ביסודיות בפירושו של סעיף 164(1) לפקודת הנזיקין (נוסח חדש). בדונו בהגנת "כוח עליון" קובע בית המשפט כי בסעיף 64 יש לכאורה סתירה פנימית. הרישא מדברת על אשם הנתבע כסיבה לנזק ומכאן שהתנהגותו לא הגיעה לדרגת הזהירות הדרושה, ואילו סעיף קטן (1) מאפשר לקבוע כי אף-על-פי-כן נהג הנתבע בזהירות הדרושה. השופט לנדוי מיישב את הסתירה בכך שהסעיף הקטן דן במקרה שבו אמנם היה הנתבע אשם אך לא היה קשר סיבתי בין אשמו ובין הנזק הואיל והנזק היה קורה גם אלמלא אשמו של הנתבע.

ע"א 750/70 אמזלג נ. סולל פונה בע"מ, כ"ו פד"י (1), 7.

הערה: לסתירה הפנימית שבסעיף 164(1) לפקודת הנזיקין ראה: טדסקי ואח', דיני הנזיקין, סעיף 124.

אחריות קבלן ראשי

פועל שנפגע בעבודה תבע את מעבידיו הישירים ואת הקבלן הראשי של העבודה שב-מהלכה נפגע. מעבידיו הישירים – קבלני המשנה – חויבו בתשלום דמי נזק. ביהמ"ש המחוזי לא נמצאה כל רשלנות מצד החברה, אך גם היא חוייבה בדין בשל הפרת חובה חקוקה. נמצא כי היא הפרה את תקנה 97 לתקנות הבטיחות בעבודה (עבודות בניה), תשט"ו–1955, בכך שלא דאגה לכך שכלי העבודה יהיו מאיכות טובה ובמצב תקין. תקנה 7 לתקנות הנ"ל קובעת:

"עוסקים בביצוע פעולות בניה הן קבלן ראשי והן קבלן משנה, יראו את הקבלן הראשי כמבצע הבניה כולה והחובות המוטלות בתקנות אלה על מבצע הבניה מוטלות עליו; אך אם קיים קבלן משנה אחר הוראות תקנות אלה, רואים אותו כאילו קויימו על-ידי הקבלן הראשי".

הקבלן הראשי טען כי לא עסק בפועל בביצוע עבודות בניה במקום ולכן לא היתה מוטלת עליו כל חובה. ביהמ"ש קבע כי תקנה 7 מכוונת, דווקא, להטיל את החובה על הקבלן הראשי, אפילו אין הוא עוסק בפועל באמצעות פועלים שלו בביצוע העבודה. די בכך שהוא מעסיק קבלני משנה, מתאם ביניהם, מפקח על עבודתם וכיו"ב. כזה היה המצב גם במקרה הנדון, ולכן בדין חוייב הקבלן הראשי לשאת בתשלומי הנזק.

ע"א 737/70, 724/70 המדאן נ. פהבאי ואח', כ"ה פד"י (2), 785.

דיני עבודה

החלטת ועידה פריטטית

עובדת שעבודתה הופסקה פנתה לוועדה פריטטית, שנתמנתה בתוקף ההסכם הקיבוצי החל על הצדדים, בתביעות כספיות שונות נגד מעבידתה. הוועדה הפריטטית הגיעה להחלטה המזכה את העובדת בסכום מסויים לסילוק כל תביעותיה. לאחר שערעורה של העובדת לוועד הפועל של ההסתדרות נדחתה, הגישה תביעותיה לבית הדין האיזורי לעבודה

בטענה, בין השאר, כי שכר העבודה אשר שולם לה בתקופת עבודתה, נמוך מן המינימום שנקבע בהסכם הקיבוצי החל על הצדדים, והיא זכאית, לכן, להפרש בין מה ששולם לה בפועל לבין הסכום שהיה על מעבידתה לשלם לה. בית הדין האיזורי דחה את תביעתה לגופה בקבעו כי לאחר שקיבלה בסוף כל תודש את משכורתה לפי תלושי משכורת מפורטים ובלא להעלות כל טענה, מנועה היא מלתבוע כל סכום נוסף על חשבון שכר העבודה. נוסף לכך קבע בית הדין כי יש לראות את החלטתה של הוועדה הפריטטית כפסק בוררות.

בית הדין הארצי לעבודה, בערעור על פסק הדין, לא נכנס לעובי הקורה של שאלת המגיעות והבעיה של ויתור על זכויות המוקנות לעובד בהסכם קיבוצי, כי אם הניח, לטובתה של המערערת, כי היא היתה זכאית להפרשי השכר אעפ"י שקיבלה בשתיקה את משכורותיה מידי חודש. אף-על-פי-כן דחה בית הדין את הערעור בקבעו כי החלטת ועדה פריטטית שניתנה מכוח הסכם קיבוצי החל על הצדדים מחייבת אותם ואין המערערת יכולה לעקפה על-ידי תביעה בבית הדין האיזורי.

בית הדין מטעים כי במקרים מסויימים עשוי הוא להתערב בהחלטות ועדה פריטטית אך במקרה הנדון לא הועלתה כל עילה להתערבות כזאת.

בית הדין אינו מבהיר מה המקור לכוח המחייב של החלטת הוועדה הפריטטית. דיון מס' לא/3-2, הירש נ. "רקפת", מפעלי פיתוח בע"מ, ג' פד"ע, עמ' 60.

דמי פדיון חופשה שנתית

בפני בית הדין הארצי לעבודה התעוררה השאלה כדלקמן: האם במספר שנות העבודה, לצורך חישוב גובה דמי פדיון חופשה המגיעים למי שעבד במזרח ירושלים, עבור תקופה המתחילה ביוני 1967 – מועד הכנסו לתוקף של צו סדרי השלטון והמשפט (מס' 1), תשכ"ז–1967, המחיל על מזרח ירושלים את המשפט הישראלי – ומסתיימת באוקטובר 1969 – מועד סיום עבודתו, יש לכלול גם את שנות עבודתו של העובד בתקופה שקדמה לצו הנ"ל. סעיף 3(א) לחוק חופשה שנתית, תשי"א–1951, קובע את אורך החופשה השנתית המגיעה לעובד, ואורך זה עומד ביחס ישר למספר שנות העבודה. יוצא, איפוא, כי אם תובא בחשבון שנות עבודתו גם התקופה שקדמה לצו, תהיה זכותו לדמי פדיון חופשה גדולה באופן ניכר מאשר במקרה שתקופה זו לא תובא בחשבון.

בית הדין פסק כי במידת האפשר יש לפרש את חוק החופשה השנתית באופן שלא יטיל על אזרחי מזרח ירושלים את מערכת דיני העבודה הישראלים למפרע. אפשרות זו מצא בפירוש סעיף 3(א) הנ"ל, אשר על-פי לשונו מצמיד את אורך החופשה השנתית למספר השנים בהן אדם "עבד אצל מעביד אחד או במקום עבודה אחד", כאילו נאמר בו "עבד ב י ש ר א ל אצל מעביד אחד או במקום עבודה אחד". בית הדין הטעים כי פירוש כזה עולה בקנה אחד הן עם לשונו של הסעיף והן עם השאיפה שלא לגרום לזעזועים בתהליך החלת החוק הישראלי על מזרח ירושלים.

דיון מס' לא/2-3, אלשוש נ. אלבורדי, ב' פד"ע, ע' 3.

השווה: ע"א 687/69 אבו גזאלה נ. אבו מאקה, כ"ד פד"י (2), 460.

סמכות הפיקוח של בית המשפט לצדק על בית הדין לעבודה

שאלה שטרם ניתנה לה תשובה מוחלטת בפסיקה היא האם טעות משפטית בפסק דינו של בית הדין לעבודה היא עילה להתערבות בג"צ בהחלטה. בענין שבא לפני בג"צ התעוררה הבעיה, אך היא לא זכתה לדיון, הואיל והצדדים היו מוכנים להגיש שאכן יש לבג"צ סמכות פיקוח כזאת. עם זאת נאמר, אגב אורחא בפסק הדין, כי סמכות הפיקוח של בית המשפט הגבוה לצדק לא הוגבלה בהוק בתי הדין לעבודה, תשכ"ט—1969, והיא משתרעת על עבודת בתי הדין לעבודה באותה המידה שהיא קיימת ביחס לכל בית-דין אחר במדינה.

בג"צ 148/71 בתי הדין בע"מ נ. בית הדין הארצי לעבודה, כ"ו פד"י (1), 18.

ביטוח אבטלה

דמי אבטלה ישולמו לעובדים מובטלים לפי תיקון לחוק הביטוח הלאומי שיכנס לתוקף בינואר 1973.

זכאי לדמי אבטלה הוא בן עשרים ומעלה שהיה מבוטח ביטוח אבטלה במשך "תקופת אכשרה" של חודשים אחדים כמפורט בחוק, ואין בידי לשכת העבודה לספק לו, במקום מגוריו, עבודה במקצועו או עבודה אחרת המתאימה לכישרויו.

שיעורי דמי אבטלה נקבעו באחוזים מן ההפרש בין שכרו הממוצע היומי של המובטל ב"תקופת האכשרה" ובין שכר העבודה הממוצע במשך חודשים אפריל-ספטמבר של השנה שקדמה לשנה בה חלה תחילת תקופת האבטלה (לפי חישוב הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה). שיעורי דמי אבטלה משתנים לפי מצבו המשפחתי של המובטל. בתקופה בת 12 חודשים ישולמו דמי אבטלה עבור 175 ימים למירב למובטל שמלאו לו ארבעים וחמש שנה או ששלושה נפשות תלויים בו, ועבור 138 ימי אבטלה למובטל אחר. בדרך כלל לא ישולמו דמי אבטלה לבני פחות מעשרים שנה, אך במקרים חריגים ישולמו אף לנערים העוזרים לפרנסת המשפחה.

ועדה ציבורית לביטוח אבטלה תמונה על-ידי שר העבודה כדי ליעץ לו בהתווית המדיניות של ביטוח אבטלה, התקנת תקנות ועוד.

חוק הביטוח הלאומי (תיקון מס' 7), תשל"ב—1972, סה"ח 654, תשל"ב, עמ' 78.
הצרה: ראה: ד"ר י. א. קואומו, הגנת העובד מפני אבטלה, כתבי-עת לבטחון סוציאלי, תשל"ב, חוברת 2, עמ' 13.

דיני עונשין

עבירות חוץ

החוק לתיקון דיני העונשין (עבירות חוץ), תשט"ו—1955, תוקן בנושאים אלה:

1. סמכות השיפוט האכסטריוטוראלית העונשית הישראלית הורחבה ובתי המשפט בישראל הוסמכו לשיפוט (לפי דיניהם) על מעשה שנעשה בחוץ-לארץ והפוגע או מכוון לפגוע בחיים, בחירות או ברכוש של אזרח או תושב ישראלי, בתנאי שהמעשה הוא עבירה, הן לפי משפט ישראל ולפי משפט המדינה בה נעשה, אם נעשה בתחום שיפוט עבירה,

של מדינה. כמו־כן הורחבה סמכות השיפוט גם על העבירות עבריינים לפי פרק ו' לפקודת החוק הפלילי, 1936 — "1936, הסתות וקשר".

2. סמכויות שיפוט אכסטריטוריאליות בעבירות נגד האנושות המפורזות בחוקים שונים רוכזו ונקבעו בחוק עבירות החוץ בצד היותן קבועות בחוקים המיוחדים.

3. הוסדרה אף שאלת השפיטה הכפולה המתעוררת נוכח האפשרות של קיום סמכות מקבילה למדינה בה בוצע המעשה:

באותן סמכויות הנותנות ביטוי לעקרון המכיר בכוחה של מדינה לפקח על התנהגות אזרחיה באשר הם (העקרון הפרסונלי-אקטיבי), ממשיך לחול הכלל לפיו לא יועמד אדם לדין פעמיים. לעומת זאת ניתן לשפוט אדם למרות שכבר עמד לדין בחוץ-לארץ על עבירות-חוץ הפוגעות בקיומה של המדינה; על עבירות-חוץ הפוגעות באזרחיה של המדינה ועל עבירות הפוגעות במשפט העמים, ואולם אם הורשע האדם בחוץ לארץ ונשא בעונש, יתחשב בית המשפט בישראל בעובדה זו כאשר יקבע את עונשו.

חוק לתיקון דיני העונשין (עבירות חוץ) (תיקון מס' 4), תשל"ב—1972, סה"ח 651, תשל"ב, עמ' 52.

לרקע החוק ראה: פרופ' ש. ז. פלר, "בחינות אחדות של עקרון החוקיות בפלילים", משפטים, כרך א', עמ' 19 בעמ' 31 ואילך.

סיוע לעבירת הריגה

התנאים שבהתקיימם מגיעה נוכחות גרידא במקום ביצוע עבירה כדי סיוע לביצוע עבירת ההריגה תוארו ונותחו ביסודיות על-ידי בית המשפט העליון.

נקבע כי נוכחות כזאת ממלאה דרישות האקסוס ראוס והמנס ריאה של עבירת הסיוע בהתמלאם שלושת התנאים האלה: ראשית, עובדת הנוכחות בפועל עודדה את העבריין העיקרי בביצוע העבירה. בהתקיים תנאי זה יש לראות את נוכחות המסייע כהתנהגות פיסית להבדיל מאפס מעשה. שנית, הנוכחות היתה "מחושבת", כלומר, באה "כדי לחזק את רצונו של עושה העבירה האמיתי" (מלשון הסיפא של סעיף 23(1)(ג) לפקודה). ושלישית, הנאשם ידע או היה ער לעובדה שהתנהגות אותה הוא מעודד מסכנת את חייו ובריאותו של הקרבן.

ע"פ 78/71 עמר וגולדשטיין נ. מדינת ישראל, כ"ו פד"י (1), 421.

הסגרה

המערער הזכירו על-ידי בית המשפט המחוזי כבר-הסגרה ובערעור טען כי הואיל ובזמן שבו, לפי גירסת כתב האישום, ביצע את העבירות המיוחסות לו, טרם נכנסה לתוקפה האמנה האירופית בדבר הסגרה, 1957, ששימשה יסוד להכרזתו כבר-הסגרה, ובהיות והאמנה אינה חלה למפרע על מעשים שבוצעו לפני היכנסה לתוקף, תהיה הסגרתו פגיעה בעקרון לפיו אין לשלול מאדם את זכותו לחופש ולחירות אלא לפי חיקוק שעמד בתוקפו בשעת ביצוע המעשה המשמש יסוד לשלילת זכותו זו.

בית המשפט דחה את הטענה בקבעו, כי לפי כללי המשפט הבינלאומי רואים אמנות המסדירות הסגרת עבריינים כחלות גם על עבירות שבוצעו לפני כריתתן, אלא אם כן נאמר בהן אחרת. כלל זה אינו סותר את עקרון היסוד השולל ענישה על מעשה שלא

היה עגיש בעת ביצועו, שכן עקרון זה לא חל על הליכים שמטרתם לכפות אדם למלא חובת עמידה בדין על עבירות המיוחסות לו, כגון הליכי מעצר לצורך משפט או הסגרת. ע"פ 557/71 הקיסטר נ. מדינת ישראל, כ"ו פד"י (1), 241.

הטרדת עדים

סעיף 121א לפקודת החוק הפלילי, 1936, קובע את העבירה של הטרדת עד שנעשתה מתוך כוונה לפגוע במהימנותו של עד או "להכשיל את עדותו". האם העדות שאותה התכוון המטריד להכשיל צריכה להיות עדות אמת או שהטרדה בכוונה להכשיל עדות תהיה עבירה גם כשמדובר בעדות שקר?

ביהמ"ש העליון העדיף את הפירוש הרחב של הסעיף דהיינו, כי אין נפקות לשאלת אמיתות העדות. ונימוקיו: ראשית, התנהגות שכוונתה הכשלת עדות אמת הינה עבירה גם בלא סעיף 121א. שנית, אין זה מתקבל על הדעת שהסעיף מטיל על התביעה להוכיח את אמיתותה של העדות שהוכשלה, דבר שבמקרים רבים הוא בלתי אפשרי. גם לשון הסעיף: כוונה להכשיל "עדות", עולה בקנה אחד עם פירוש זה, מה שאין כן לו דיבר הסעיף על כוונה להכשיל "עד".

ע"פ 247/71 מדינת ישראל נ. בחנאן, כ"ו פד"י (1), 76.

דיני קניין

דיירות מוגנת

בעל משפחה ברוכת ילדים שדירתו, בה גר כדייר מוגן, היתה צרה מהכיל את משפחתו הגדולה, שכר דירה נוספת ועבר לגור בה עם אשתו וחלק מילדיו בהותירו את הדירה הראשונה לשלושת בניו הגדולים. אלה טוב לא היו סמוכים ליכולתו, אלא ניהלו משק בית עצמאי ואף כיסו לאביהם את שכר הדירה שהיה משלם לבעל הבית עבור הדירה. בית המשפט העליון פסק כי התנהגות האב בנסיבות אלה מגיעה כדי נטישת המושכר ומצדיקה פינויו. לו היה האב הדייר גשאר בדירה, ואת הדירה השנייה גותן לבניו, לא היתה נמנעת ממנו הגנת החוק, אך משלא עשה זאת, לא מצא בית המשפט כל אחיזה בחוק ובפסיקה למנוע את פינויו.

ע"א 705/70 שמעוני נ. גרשון, כ"ה פד"י (2), 717.

סילוק יד

בעוד תלוי ועומד בין בעלי הדין משפט לסילוק יד הנתבעים, פורסמה הודעה על הפקעת המקרקעין נושא המשפט לפי חוק התכנון והבניה, תשכ"ה—1965, ולפי פקודת הפקעת קרקעות (רכישה לצרכי ציבור), 1943. הנתבעים ביקשו למחוק את התביעה בטענם כי לאור הפקעת המקרקעין, אין עוד יריבות בינם לבין התובעים. בית המשפט העליון פסק כי אין למחוק את התביעה. בדיון בבקשה למחיקת תביעה בטענת חוסר יריבות יש לצאת מן ההנחה כי העובדות הנטענות בפרשת התביעה הן נכונות. בהנחה כזאת מחזיקים המשיבים במקרקעין בלא כל זכות והמערער, בעת הגשת התביעה, היתה זכאית לסילוק ידם. לפרסום ההודעה לא נודעה השפעה על זכות זו. למרות שיכול

שבעקבות ההפקעה תשלל ממנה הזכות לקבל את החוקה במקרקעין, תהיה היא זכאית לקבל פסק-דין הצהרתי על המצב המשפטי ששרר בין הצדדים בעת הגשת התביעה, הצהרה העשויה להביא לה תועלת בתביעת פיצויים עקב ההפקעה ובתביעות אחרות כנגד המשיבים.

ע"א 396/71 טלמון בע"מ נ. גלעדי, כ"ו פד"י (1), 44.

דיני ראיות

חיסוי

באישום לפי פקודת הסמים המסוכנים סירב שוטר שהעיד מטעם התביעה לגלות את המקום ממנו ערכו הוא ועמיתיו את תצפיתם וגילו את מעשה העבירה. הטעם למיאון היה שבאותה סביבה — שכונת כרם התימנים בתל-אביב — מתקשה המשטרה במציאת נקודות תצפית, שכן דיירי השכונה גמנעים מלשתף פעולה מחשש שיבולע להם מאנשי העולם התחתון. התביעה הגישה תעודה מטעם שר המשטרה לפי סעיף 5א(ג) לפקודת העדות (סעיף 45 לפקודת הראיות (נוסח חדש), תשל"א—1971), המאשרת כי גילוי מקום התצפית עלול לפגוע באינטרס ציבורי חשוב. על כן עתר הסניגור לפי הסיפא לסעיף הנ"ל וביקש להעדיף את השיקול של עשיית הצדק כלפי שולחו על-פני העניין הציבורי שיש באי-גילוי הראיה.

בית המשפט דחה את העתירה והרשיע את הנאשם. בערעור טען הסניגור כי הגם שדחיית העתירה היתה כדין, ההרשעה אינה מוצדקת שכן, באי-גילוי מקום התצפית קופחו זכויות הסניגוריה לחקירת העד על מהימנותו ובית המשפט המחוזי חייב היה, איפוא, להגיע למסקנה כי עקב קיפוח זה אין די בחומר הראיות שהגישה התביעה לבסס את הרשעת הנאשם.

בית המשפט העליון קיבל באופן עקרוני את הטענה כי "משפרשה המדינה כנפי החיסוי על ראיה, הסתכנה בכך שבית המשפט יסרב להרשיע על פיה מחשש פן מנע החיסוי את הנאשם מלבצל זכות ההגנה עד תומה". אך לגופו של המקרה הגיע בית המשפט למסקנה כי לא קופחו זכויות הסניגוריה וכי חומר הראיות הצדיק את הרשעת הנאשם בדינו.

השופט עציני מתייחס לשלב הדיון בעתירה לגילוי הראיה ומצביע על האפשרות כי העדפתו של האינטרס הציבורי על-פני האינטרס של הנאשם עשויה להפוך לרועץ לאינטרס ציבורי אחר, לאמור, האינטרס של עשיית צדק, ולדעתו צריך היה ביהמ"ש המחוזי, במקרה זה, להעתר לעתירה לגילוי הראיה.

ע"פ 383/71 יהודאי נ. מדינת ישראל, כ"ו פד"י (1), 267.

עדות בפני חוקר נוער

החוק תיקון דיני ראיות (הגנת ילדים), תשט"ו—1955, נועד למנוע מילדים את הסבל והגזק הנפשי הכרוכים במתן עדות בבית-משפט על עבירת מין שהיו מעורבים בה. בסעיף 2 לחוק נקבע כי לא יועד "ילד" — הוא מי שטרם מלאו לו ארבע עשרה שנה —

על עבירות כאלה אלא לפי רשותו של הוקר נוער שמונה בהתאם לחוק. אם לא אישר הוקר הנוער את העדאת הילד, יחקור הוא אותו. סעיף 9 קובע כי דו"ח החקירה או זכרון דברים שלה יהיו עדות כשרה להתקבל כראיה בבית המשפט.

מה דינה של עדות כזאת לנוכח עדות מאוחרת יותר שנתן המתלונן בבית המשפט לאחר שבגר ויצא מכלל תחולת החוק? האם ממשיכה היא להיות כשרה כמקדם או שחוזר וחל עליה הכלל הרחב לפיו פסולה היא, כעדות שמיעה, מלהוכיח את האמת שבתכנה ומאושרת רק לצורך המצומצם של הוכחת מהימנות העדות שניתנה בבית המשפט?

השאלה התעוררה בפני בית המשפט העליון כאשר מתלוננת על מעשה אינוס שעדותה נגבתה על-ידי הוקר נוער, חזרה בה מגירסתה המקורית בעדות שנתנה בשבועה בבית המשפט לאחר שבגרה, והעידה כי לא היו דברים מעולם. השופט ה. כהן דן בשאלה ומעדיף את הפירוש המרחיב, לאמור, שהנסיבות המתוארות אינן גורעות מהיקף הכשרות של העדות המקורית שנתנה בפני הוקר הנוער:

"המחוקק ראה מראש את האפשרות שהמתלוננת תורשה להתייצב בבית המשפט להעיד ולהיחקר, על אף היותה "ילד" כמשמעותו בחוק, וההוראה המפורשת שבסעיף 2 לחוק תוכיח; ואף-על-פי-כן לא הגביל את כשרותה של הראיה בסעיף 9 לחוק לאותם המשפטים בלבד אישר בהם המתלוננת לא תעיד בעצמה בבית המשפט. נמצא שאף אם המתלוננת עצמה מעידה בבית המשפט, עדיין עדותה שנתנה לחוקר הנוער כשרה כראיה – ואין בין כשרות זו לבין כשרותה כראיה כשאינה מעידה בבית המשפט, כל הבדל".

ע"פ 421/71 מימרן נ. מדינת ישראל, כ"ו פד"י (1), 281.

דיני שטרות

חתימה על החלק

לפי סעיף 19 לפקודת השטרות, המחזיק בשטר שחסר בו פרט מהותי יש לו לכאורה הרשאה להשלים את החסר. האם חלה ההוראה גם לגבי חתימה על החלק על גבי תורף שטר מודפס ומבוטל, שכל פרט לא מולא בו? השאלה מתעוררת נוכח ההוראה המקבילה בחוק השטרות האנגלי. סעיף 20(1) לחוק האנגלי דן בנפרד, בחתימה על החלק, ובשטר חסר-פרט-מהותי, ואילו בסעיף 19 הנ"ל מדובר בשטר חסר-פרט-מהותי בלבד, ולגבי חתימה על החלק אין כל התייחסות. מצד שני, מבחינת לשונו של הסעיף, אין מניעה לראות גם תורף כזה כשטר שחסר בו פרט מהותי.

השאלה הובאה לראשונה לפני בית המשפט העליון ונענתה בחיוב. בית המשפט קובע כי תורף שמלבד היותו חתום, כל פרט לא מולא בו, חלה עליו הרשאת ההשלמה בס' 19.

ע"א 9/71 דוד נ. בנק לייצוא בני"מ, כ"ו פד"י (1), 169.

שינוי תאריך בשיק

שטר שנעשה בו שינוי מהותי בלא הסכמת כל הצדדים החבים על פיו, השטר מתבטל. סעיף 64 לפקודת השטרות (נוסח חדש) הקובע דין זה מפרט כמה מן השינויים הנחשבים למהותיים ושינוי תאריך השטר אף הוא נכלל בהם. לעומת זאת קיבע סעיף 73 לפקדה כי שיק הוא בר פרעון ביום הוצאתו אפילו התאריך שגרשם עליו מאוחר מיום הוצאתו. על הוראה זו הסתמכו המערערים בתביעה על-פי שיק שנעשה שינוי בתאריך הרשום עליו, בטענם כי מאז שהוחק בשנת תשכ"ד סעיף 73 הנ"ל, שוב אין ההוראה בסעיף 64 לפקודה ביחס לשינוי תאריך חלה על שיקים.

בית המשפט העליון דחה את הטענה בקבעו כי סעיף 73 לגבי שיק דחוי לא משנה מאומה מדין הבטלות של שיק עקב שינוי תאריך שנעשה בו. אילו התכוון המחוקק לשנות דין זה, חוקה עליו שהיה נותן לכוונתו ביטוי ברור. למושך השיק יש אינטרס באי שינוי התאריך הרשום עליו לאור סעיף 74 רישא לפקודה הדורש כי שיק יוצג לפרעון תוך זמן סביר לאחר הוצאתו.

ע"א 438/71 צפליק נ. בלמון, כ"ו פד"י (1), 164.

הגנת הצרכן

הליכות מסחר

הצעת חוק הליכות מסחר, תשל"ב—1972, מסדירה באופן מפורט את ההבט האתי של חיי המסחר, הן מבחינת היחסים שבין סוחרים לבין עצמם, והן מבחינת היחסים שבין סוחרים לצרכנים.

חלק מהנושאים הוסדר באמצעות הוראות מפורטות בעלות תחולה משקית כגון: איסור תיאור כוזב של מצרך או של שירות, איסור פגיעה בסודות מסחריים (שלראשונה הוגדרו בחיקוק) ובסימני מסחר, איסור דיבה מסחרית ועוד. לעומת זאת, הטלת חובות פוזי-טיביות על סוחרים כגון: חובת סימון מוצרים בפרטים מסויימים, חובת אריזה בצורה מסויימת וחובת מסירת מידע על אופן השימוש במוצר או על סכנות הכרוכות בו, הוסדרה ע"י הוראות מסגרת עם הענקת סמכויות חקיקת משנה מפורטות לשר המסחר והתעשייה. דרך ביניים ננקטה בנושא העיסקאות באשראי (ראה גם ידיעה על מכירה באשראי להלן). חלק מהוראות הפרק העוסק בנושא זה כגון: בטלות תניה לפיה פיגור הלקוח בתשלום שיעור אחד של התמורה יעמיד את יתרת החוב לפרעון מיידי, חיוב מתן חשבון מפורט ללקוח וזכות ללקוח לבטל עיסקאות אשראי בתנאים מסויימים, חלות על כל בעל עסקים מכוח החוק, ואילו הוראות אחרות, ובעיקר, חיוב בעל עסק להציג ולהודיע ללקוח מראש אינפורמציה על המחיר, שיעור הריבית ופרטים אחרים המיועדים לאפשר לו ביסוס קנייתו על שיקולים רציונליים, נקבעו בחוק, אך יוחלו על מצרכים ושירותים מסויימים לפי צו מפעיל של השר.

החוק המוצע חוזר במקרים רבים על הוראות הקבועות כיום בחיקוקים אחרים ובעיקר בפקודת סימני סחורות שתבטל עם הכנסו לחוק ובחוק הפיקוח על המצרכים ושי-רותים, תשי"ז—1957. בין החידושים החשובים בהצעה יש למנות את הקמתה של ועדה

מיעצת המוסמכת, בין השאר, לקבוע כי מעשה פלוני הוא תחרות בלתי הוגנת או הונאת הציבור. קביעה כזאת, אם תאושר על-ידי השר, יאסר המעשה על-ידי האחרון בצו. בדרך זו יתמלא תוכן מושג המפתח של החוק: "תחרות בלתי הוגנת או הונאת הציבור".

הצעת חוק הליכות המסחר, תשל"ב—1972, הצ"ח 991, תשל"ב, עמ' 198.

מכירה באשראי

שיטת המכירה "בתשלומים" נפוצה בארץ ועל מנת למנוע הונאת ציבור הצרכנים הרוכשים באשראי הוענקה לשרים סמכות לחייב בצו מוכרים באשראי להציג פרטים מסויימים אודות העיסקה ובעיקר המחיר במזומן, המחיר באשראי, שיעורי ריבית, מועדי הפרעון ושיעוריו וכיוצא בזה, פרטים שיאפשרו ללקוח לשקול את העיסקה המוצעת לו על בסיס רציונלי. כמו-כן הוסמך השר לחייב בצו למסור חשבון לקונה באשראי עם הפרטים דלעיל, להודיעם לקונה בעת הצעת המכירה ולערוך את הסכם המכר בכתב. חוק הפיקוח על מצרכים ושירותים (תיקון מס' 2), תשל"ב—1972, פה"ח 654, תשל"ב, עמ' 97.

חינוך

השכלה גבוהה

אחד מתפקידיה העיקריים של המועצה שהוקמה לפי חוק המועצה להשכלה גבוהה, תשי"ח—1958, הוא להכיר במוסד פלוני כמוסד להשכלה גבוהה. לאחרונה הורגש צורך למנוע ממוסדות שאין ביכולתם להשיג הכרה כזו את האפשרות להתיימר לעסוק בהשכלה גבוהה על-ידי הענקת או הבטחה להעניק תוארים אקדמאים או נקודות זכות לקראת תואר אקדמאי. הדבר בא על תיקונו בחקיקת איסור לעשות את האמור לעיל, אלא אם כן קיבל המוסד היתר לכך מהמועצה. ההיתר הוא זמני לארבע שנים ולאחריו יבוטל, יוארך לתקופה גוספת או שהמוסד יקבל הכרה כמוסד להשכלה גבוהה.

כמו-כן נאסר השימוש בכינויים כגון "אוניברסיטה", "טכניון", וכיוצא בהם בלי אישורה של המועצה.

תוצאת החוק היא היווצרות סוג חדש של מוסדות על תיכוניים. אין הם "מוסדות להשכלה גבוהה" כלומר המועצה לא הכירה בהם לפי סעיף 9 לחוק, אבל פעילותן אושרה על-ידי המועצה ובכך קיבלו את הגושפנקא שלה.

חוק המועצה להשכלה גבוהה (תיקון מס' 3), תשל"ב—1972, פה"ח 646, תשל"ב, עמ' 32.

משפט מינהלי

מכרזים ציבוריים

1) במכרז שפורסם מטעם משרד המסחר והתעשייה לעריכת סקר הותנה שעל כל מציע לתת פרטים על עצמו תוך ציון נסיון קודם בעריכת סקרים. בעקבות דרישה זו החליטה

ועדת המכרזים כי הקריטריון המנחה לבדיקת ההצעות יהיה "כושרו של הגוף המבצע וגסיונו בביצוע עצמאי של סקרים דומים, תוך התחשבות במחיר המוצע".

כמו־כן החליטה ועדת המכרזים בעקבות צמצום היקף הסקר בשלב מאוחר יותר, לנהל משא ומתן עם משתתפי המכרז להפחתת המחיר.

נפסק כי מאחר ובמכרז הנדון, לפי עניינו ולפי התנאים שנקבעו בו, הכושר והנסיון הם מיסודותיו החשובים של המכרז, אין העותרת יכולה להתבסס על היות הצעתה הזולה ביותר. הוועדה רשאית לקבל הצעה שאינה הזולה ביותר, אם נימוקיה להחלטתה זו הם ענייניים וסבירים.

כן נפסק כי העקרון לפיו אחרי פתיחת ההצעות אין לפתוח במשא ומתן עם אחד המציעים על מנת להוריד מן המחיר, לא חל במקרה הנדון, בו התנהל המשא ומתן עם כל המציעים בגלוי ובתנאים שווים.

בג"צ 351/71 ציות ניהול בע"מ נ. שר המסחר והתעשייה ואה/ כ"ו פד"י (1), 113.

2) מכרז מטעם המשיבה הופנה לשלושה קבלנים, ביניהם העותרת, אשר נתבקשו להגיש הצעות לביצוע העבודה. המחירים הגבוהים שהובאו בהצעות השונות בהשוואה לאומדן המוקדם שהוכן על-ידי המשיבה לקראת פרסום המכרז הביאו להחלטת המשיבה לבטל את המכרז ולפרסם מכרז חדש.

תוך ניתוח מהות המכרז, בעיקר מבחינת בעל המכרז, קובע השופט ברנזון כי הצעה החורגת במידה רבה מהאומדן המוקדם, אף אם היא ההצעה הזולה ביותר, זכאי בעל המכרז לפסלה מטעם זה בלבד ולבטל את המכרז כולו. מה ייחשב להריגה בלתי רגילה תלוי בנסיבות של כל מקרה, בטיב העבודה נשוא המכרז ובנוהג המקובל בעסקות מסוג זה.

הטענה כי יש לציין במפורש בין תנאי המכרז, כי אומדן המחירים הוא שיקבע את גורל המכרז נדחתה אף היא. נפסק כי אין חובה וגם לא נהוג להודיע למציעים את אומדן המחירים. להיפך, בדרך כלל, הוא דבר כמוס שאינו מובא מראש לידיעת המשיבתפים במכרז.

על יסוד האמור רשאית היתה המשיבה במקרה הנדון לבטל את המכרז ולהוציא מכרז חדש במטרה להשיג הצעות גוחות יותר.

לאור החלטתה זאת לא ראה בית המשפט הכרח להכריע בשאלה המקדמית אם המשיבה בהיותה חברה ממשלתית יכולה להיחשב כגוף ממלא תפקיד ציבורי על-פי דין, ובתור שכזה כפוף לביקורת בית המשפט הגבוה לצדק.

בג"צ 187/71 "רימ"מ" בע"מ נ. החברה לשיקום הרובץ היהודי בעיר העתיקה בירושלים, כ"ו פד"י (1), 118.

הנחיות פנימיות

ועדת המוניות מטעם משרד התחבורה דחתה בקשת העותר לקבל רשיון למונית. עפ"י תק' 532 לתקנות התעבורה, תשכ"א—1961, מספר השנים בהן נהג המבקש בפועל במונית משמש אחד הגורמים לפיהם חייבת הוועדה לחרוץ את גורל הבקשה. אולם, הוועדה קבעה כתנאי למתן רשיון, רציפות בעבודה מעשית בנהיגת מונית בשנים עובר להגשת הבקשה. עקרון זה התבטא בהצעת הוועדה, אשר אושרה על-ידי שר התחבורה, אך אין לו אחיזה

בלשון התקנה על פיה פועלת הוועדה. התקנה קובעת וותק מקצועי כאחד הגורמים המזכים ברשיון, אך אין היא פוסלת ותק "עתיק". בית המשפט הגבוה לצדק פסק כי כל עוד פועלת הוועדה בגבולות החיקוק, רשאית היא לקבוע לעצמה קריטריונים שעל פיהם הפעל. "מדיניות" זו שעל פיה נזהגת הוועדה אינה פסולה כל עוד פועלת הוועדה בסבירות ומתייחסת אל שווים באורח שווה. משעומ" דים בפני הוועדה מבקשים רבים ומספר הרשיונות הוא קטן, אין למצוא דופי בכך שיועדף נהג בעל "וותק טרי" על פני נהג בעל "וותק עתיק". אולם חייבת הוועדה בכל מקרה, והוא הסייג לאמור, לשקול את כל הנסיבות למניעת אי-צדק, ובמקרה הראוי אף לסטות מן העקרון שקבעה. לפיכך הוחלט להחזיר את הענין לוועדה, על מנת שתשקול אם בא עניינו של העותר בגדר הסייג של מניעת אי-צדק.

בג"צ 178/71 קקון נ. המפקח על התעבורה, כ"ו פד"י (1), 141.

ועדות חקירה

בשלושה עניינים תוקן חוק ועדות חקירה, תשכ"ט—1968 :

1. סעיף 19 לחוק הורה על הגשת דו"ח לממשלה בגמר דיוני הוועדה. עתה מוסמכת ועדת חקירה גם לערוך דו"חות חלקיים ודו"חות ביניים שעניינם המלצות לנקיטת צעדי ביניים. דו"חות כאלה יוגשו רק אם התקבלו על-ידי הוועדה פה אחד, ואם תסבור הוועדה כי פרסומם עשוי להקשות על המשך החקירה, יעוכב פרסומם עד לסיומה. כפי הנראה שונה דו"ח חלקי מדו"ח ביניים בכך שהוא נערך לאחר שסיימה הוועדה את מלאכת החקירה והדיונים.
 2. תיקון נוסף קובע עבירה של השפעה שלא כדין על הוועדה או על אחד מחבריה. מסירת מידע לוועדה או הפניית תשומת לב לענין הקשור בעבירה לא יהיה עבירה.
 3. על ועדות חקירה ועל פעילותן הוחלו העבירות הקבועות בפקודת החוק הפלילי, 1936, בסעיף 127 (פירסום דו"ח מטעה על מהלך הליך משפטי), בסעיף 139 (הפרעה לפקדי בית-משפט) ובסעיף 144 (העלבת עובד ציבור).
- חוק ועדות חקירה (תיקון), תשל"ב—1972, פה"ח 645, עמ' 28.

משפט קונסטיטוציוני

זכויות קונסטיטוציוניות

העותרת מקיימת פסטיבלים למוסיקה כנסייתית והגישה בקשה לקבלת תמיכה כספית למשרד החינוך והתרבות שהוסמך לכך. ועדת ההקצבות שמונתה על-ידי שר החינוך והתרבות דחתה את בקשת העותרת ונימקה החלטתה באמרה כי "אין זה מתפקידו של משרד החינוך והתרבות לתמוך במוסד שמטרתו היא ביצוע מוסיקה כנסייתית". העותרת פנתה לבית המשפט הגבוה לצדק בעתירה לצוות על מתן התמיכה המבוקשת. בדחותו את טענת העותרת כי החלטת הוועדה מפלה אותה מבחינה דתית, קובע

השופט קיסטר כי עקרון הסובלנות הדתית ועקרון השוויון הדתי לא נפגעו עקב התלטת הוועדה שכן מטרתה של האגודה העותרת – השמעת יצירות קוליות וכנסייתיות – אינה מטרה דתית אלא מוסיקלית חילונית. מטרה חילונית זו מתחרה במטרות חילוניות של מוסדות וגופים אחרים ולא הוכח שהיא חשובה מהם.

מ"מ הנשיא (זוסמן) סבור אף הוא כי יש לדחות את העתירה, מן הטעם כי ההכרעה מה ראוי לתמיכה כספית היא בידי המינהל ואל לו לבית המשפט להרהר אחר מידת תבונה של הרשות המנהלית.

השופט ת. כהן, שהיה בדעת מיעוט, קובע את קיומו של "חופש אמנות", האנאלוגי לחופש האקדמאי והעומד לכל העוסק בפעילות אמנותית. ההחלטה למנוע את התמיכה הכספית מן העותרת הינה פגיעה בחופש האמנות, שכן השיקולים שבבסיסה מתייחסים לתוכנה ועיקרה של החירות ליצירה אמנותית – כלכל העניינים האמנותיים והמינהליים לרבות קביעת תוכניות ההצגה.

בג"צ 175/71 פפטיבל למוסיקה אבויגוש נ. שר החינוך והתרבות, כ"ה פד"י (2), 821.

סדר הדיון האזרחי

פסק-דין הצהרתי

נהג מוגינת הגיש בקשה לקבלת רשיון להפעלת מוגינת ומשנחתה בקשתו, ערר לוועדת העררים. גם כאן לא השיג את מבוקשו ואז פנה לבית המשפט המחוזי ובקש כי בית המשפט יצהיר שמתחרהו זכה ברשיון בתרמית על יסוד הצהרות כוזבות. פסק-דין הצהרתי זה, הסביר בכתב התביעה, ישמש לו כבסיס לעתירה שיגיש לבית המשפט הגבוה לצדק ובה יעתיר לבטל את ההחלטה המעניקה את הרשיון למתחרהו ולהורות להעניקו לו. התביעה נדחתה ובית המשפט העליון, בשלושה פסקי-דין נפרדים, אישר בערעור את פסק דין.

השופט מני פסק, כי העניין שבקשר אליו מתבקש הסעד – קבלת רשיון להפעלת מוגינת – אינו בסמכות של בית המשפט המחוזי. משום כך אף אין הוא מוסמך לתת פסק-דין הצהרתי בעניין זה.

השופט חיים כהן יוצא מן ההנחה כי מבחינת הסמכות לא היתה מניעה למתן ההצהרה המבוקשת, אך השימוש שעשה בית המשפט בשיקול הדעת המסור לו לא היה מוצדק. בפני המערער עמדו שלוש דרכים אלטרנטיביות להגשמת זכויותיו: ראשית, פנייה לוועדת המוגיות וועדת הערר המוסמכות ומוכשרות לביורר העובדות הרלבנטיות. אם אמנם היתה תרמית בהשגת הרשיון, יכולה ועדת הערר לבטל את החלטתה. שנית, פתוחה בפניו הדרך של זימת חקירה משטרתית לפי סעיף 52 לחוק סדרי הדין הפלילי, ולבסוף יוכל לטעון טענותיו העובדתיות בפני בית המשפט הגבוה לצדק ולבססן על הצהירים שלו ושל אחרים.

השופט קיסטר בדיעה כי אין הדרך שנקט בה המערער מתאימה למטרתו – ביסוס עתירתו הצפויה לבית המשפט הגבוה לצדק. למטרה זאת נקבעו הוראות בתקנות סדר

הדין בבית המשפט הגבוה לצדק, תשכ"ג–1963, ושומה על המערער ללכת בדרך שהותוותה בהן ולא בדרך עקיפין של הטגת פסק-דין הצהרתי בערכאה אחרת. ע"א 351/71 כבאג נ. קסיס, כ"ו פד"י (4), 155.

סמכות בית המשפט

במשפט פינוי נתן בית-משפט השלום פסק פינוי אך התנהו בתנאי שהנתבעים יגישו בקשה לבית הדין לשכירות לאשר בד"עכד את הצבת דוד שמש על גג המושכר ויזכו בה. הנתבעים פנו לבית הדין לשכירות והגישו בקשה כאמור ובית הדין נתן את האישור המבוקש, אך גם זו הפעם בתנאי והוא כי ישלמו תוך שלושה חדשים סך של 600 ל"י לתובעים. משלא שילמו הנתבעים את הסכום הזה, פתחו התובעים בהליכי הוצאה לפועל לפינוי המושכר והתנגדות הנתבעים נדחתה על-ידי יושב-ראש ההוצאה לפועל. על דחיית התנגדותם ערערו הנתבעים לבית המשפט המחוזי וערעורם התקבל. ערעור ברשות הוגש לבית המשפט העליון על-ידי הנתבעים.

הפיסקה כדלקמן בפסק-דינו של בית הדין לשכירות, הבאה מיד לאחר קביעתו, כי מתן הרשות מותנה בתשלום של 600 ל"י היוותה את המחלוקת:

"... אם לא ישולם הסכום הנ"ל תופקע הרשות והמשיבים יהיו זכאים להמשיך בהליכי הוצאה לפועל של משפט הפינוי. החלטה זו ניתנה בסמכותנו כבית-דין לשכירות ובסמכותו של הכופט זאב לוטן ככופט בית-משפט השלום".

בית המשפט העליון דחה את הערעור בקבעו כי כל שהיה על הנתבעים להוכיח לראש ההוצאה לפועל הוא כי מילאו את תנאי פסק הדין של בית-משפט השלום, דהיינו פנו לבית הדין לשכירות בבקשה לאשר הצבת דוד הכמ"ט. הוראת בית הדין לשכירות המובאת לעיל ניתנה ללא סמכות של בית-משפט השלום ואפילו היתה ניתנת מכוח סמכות שופט השלום, לא היה הלה מוסמך ורשאי לתקן את פסק דינו לאחר שגמר את מלאכת שפיטתו. ע"א 429/71 שושן נ. גורביץ, כ"ו פד"י (1), 14.

סעד

סעד משפטי

שירות משפטי ינתן ללא תשלום למי שידם אינה משגת לשאת בהוצאות הכרוכות בניהול השירות. לשם כך הוסמך שר המשפטים להקים לשכת סיוע משפטי ולקבוע את העניינים בהם ינתנו שירותים משפטיים והיקפם. על דחיית בקשה לקבלת סעד משפטי תהא לנדחה זכות ערעור בפני שופט בית-משפט מחוזי.

חוק הסיוע המשפטי, תשל"ב–1972, כה"ח 654, תשל"ב, עמ' 95.

ראה מאמרו של ג. גינת, על הצעת חוק הסעד המשפטי, תשל"א–1971, עיוני משפט א', עמ' 368.

פרשנות

כוונת המחוקק

כוונת המחוקק, ניתן לעמוד עליה מתוך השוואתן של הוראות חוק שונות המסדירות קטעים שונים של ענין אחד.

העונש הצפוי למטריד על-פי סעיף 121א לפקודת החוק הפלילי, 1936, אשר הוסף לפקודה, בשנת תשכ"ח, הוא שנת מאסר אחת למירב והוא קל יותר מהעונשים שנקבעו בגין העבירות לפי סעיף 124(ב) (מגיעת אדם מלהעיד במשפט) וסעיף 121 (הונאת אדם על מנת להשפיע על עדותו), שאף הן עבירות הנוגעות להנהלת המשפט. מעובדה השוואתית זו רשאי בית המשפט ללמוד כי התנהגות ההטרדה המתוארת בסעיף 121א הינה פחות חמורה מן ההתנהגות המתוארת בסעיפים הנ"ל ואינה כוללת את יסודות ההונאה והאלימות המצויים בהם.

בלימוד כוונת המחוקק, קובע השופט ח. כהן, אין להביא בחשבון את העובדה כי המחוקק, שעה שהוסיף בשנת תשכ"ח את סעיף 121א הנ"ל, אולי כלל לא היה ער לעובדה ההשוואתית המתוארת לעיל. כמו-כן אין ליחס ערך פרשני רב לדבריו של חבר כנסת בדיון בהצעת החוק, אף לא לדברי ההסבר לה מטעם הממשלה, אלא יש ללמוד את כוונת המחוקק מתוך השוואתן של הוראות החוק המסדירות את אותו ענין. ניתן לנסח את השקפת השופט במילים: הקובע אינו כוונת המחוקק כי אם כוונתו המובעת בחוק.

ע"פ 247/71 מדינת ישראל נ. בחוג'א, כ"ו פד"י (1), עמ' 76.

ביטול שבחובת היזקקות למשפט אנגלי לפירוש פקודות מנדטוריות "כל הוראה בחוק שלפיה יש לפרש אותו או ביטויים שבו לפי דיני אנגליה או לפי עיקרי פרשנות משפטית המקובלים באנגליה — לא תהיה עוד מהיבט".
חוק לתיקון פקודת סדרי השלטון והמשפט (מס' 14), תשל"ב—1972, פה"ח 651, תשל"ב, עמ' 51.

פשיטת רגל

חוב-בר-הוכחה

האם חוב לפי פסק מוזנות הינו בר-הוכחה בפשיטת רגל? תשובה חיובית לשאלה זו נתן בית המשפט העליון הן לגבי חלק החוב שמועד פרעונו חל קודם למתן צו קבלת הנכסים והן לגבי השיעורים העתיים שפרעונם חל לאחר קבלת הצו. השופט לדנוי, חלק על השופטים ח. כהן וי. כהן בשאלת דין השיעורים שפרעונם חל לאחר קבלת הצו. לעומת זאת בשאלת דין החובות אותן היה על פושט הרגל לפרוע קודם למתן הצו, היו שלושת השופטים תמימי דעים.

גימוקי בית המשפט לביסוס הלכה זו, הסוטה באופן ברור מן ההלכה האנגלית, מבו-ססים על פירושן של הוראות שונות בפקודת פשיטת הרגל אשר אמנם אינן מתייחסות

לשאלה באופן ישיר אבל השואאתן להוראות החוק האנגלי על פשיטת רגל מ-1914 מצביע על הסדר זה של חוב פסק מזונות. על השוני בין הוראות שני החוקים מבסס בית המשפט את אי ההיזקקות לסעיף 141 לפקודת פשיטת הרגל המפנה לחוק האנגלי לצורך פירוש הפקודה.

ההלכה תגרום לסיבוך החישוב שעל נאמן לעשות בקשר לתשלום דיבידנדים לנושי פושט הרגל שכן יהא עליו לאמוד את סכום חוב המזונות קודם למועד פרעונו וכפוף לאפשרות שהשיעורים העתיים ישונו עפ"י פס"ד מאוחר יותר. מצד שני תימנע בעקבות ההלכה הסכנה כי לאחר שנכסי פושט הרגל יחולקו בין נושיו ואם לו עצמו לא תהיה הכנסה כלשהי, יעמדו הנוכחים לפי פסק המזונות בפני שוקת שבורה.

ע"א 152/71 רפפורט נ. רפפורט, כ"ו פד"י (1), 253.